

TENEN

Dansk Tekstilhistorisk Forening

13. årgang, nr. 2

Efterår 2002

TENENS TUR TIL DET ØSTLIGE SKÅNE – se side 27.

Indhold:

Om opbevaring og rengøring af ældre tekstiler	side 3
Historien om Worsaaes væv	side 12
Nordfynske forklæder	side 18
Tag med TENEN på bytur	side 20
Præstegårdstæpper fra Otterup Uldspinderi	side 21
Philip Sykas	side 25
TENENs tur til det sydøstlige Skåne	side 27
Bøger	side 30
Et særligt medlemstilbud	side 32
Arrangements- og udstillingskalender	side 33
Telefonliste for TENENs bestyrelse mv.	side 35

TENEN Dansk Tekstilhistorisk Forening

Formand: Annet Laursen Skjelsager, Dorthesvej 2, 3520 Farum, telefon 44 95 05 55
Næstformand: Lone de Hemmer Egeberg, Gærdet 12, 3460 Birkerød, telefon 45 81 15 97
Kasserer: Anni Mejdahl, Nibsbjergvej 10, 7500 Holstebro, telefon 97 42 37 86
Giro nummer: 143-0130

Medlemsskab tegnes hos kassereren. I 2002/2003 er prisen pr. år 175 kr.
Medlemmer får tilsendt tidsskriftet TENEN.

Tidsskriftet TENEN

Redaktion: Hanne Frøsig Dalgaard, Bredebovej 33, 6.tv, 2800 Lyngby, telefon 45 88 32 67,
ePost hfd@vip.cybercity.dk • Lone de Hemmer Egeberg, telefon 45 81 15 97,
ePost vdblom@worldonline.dk • Vibeke og Frits Lilbæk, telefon 48 17 16 47,
ePost vofl@get2net.dk

TENEN udkommer fire gange om året – sidst i månederne juli, oktober, januar og april.
Deadline for redaktionelt stof er seks uger før eller efter aftale med redaktionen.
Artikler og indlæg sendes til Hanne Frøsig Dalgaard
– meget gerne maskinskrevet, på diskette eller med ePost.

Annoncepriser: 1/1 side: 525 kr. 1/2 side: 300 kr. 1/4 side: 185 kr. 1/8 side: 135 kr.

Sats og billedbehandling: Frits Lilbæk • Digitaltryk: VesterKopi • ISSN: 0906-9526

Copyright © TENEN og forfatterne • 26.12.2009.

Ældre numre af TENEN kan købes ved henvendelse til foreningens kasserer
– så længe lager havs. Prisen er 45 kr.

Flytning meddeles til Post Danmark. Husk at skrive, at du abonnerer på
TENEN, blad nr. 03200 og oplys dit medlemsnummer.

Mange, der er så heldige at have arvet eller erhvervet ældre tekstile skatte som dåbskjoler, huenakker, broderede puder, navneklude, lyseduge mm., er usikre på, hvordan disse tekstiler bedst opbevares, så de ikke går til, men kan bevares for eftertiden. På Nationalmuseets tekstilkonservering får vi ofte forespørgsler fra folk, fordi de uforvarende er kommet til at skade tekstilerne, ofte uopretteligt, ved forkert vask eller håndtering.

I det følgende giver Maj Ringgaard vejledning og gode råd om, hvad man forholdsvis enkelt selv kan gøre for at sikre sine tekstile skatte, så disse forhåbentlig også kan glæde vore efterkommere.

1. Opbevaring af ældre tekstiler

Ofte vil man gerne have sine fine gamle tekstiler fremme på borde, i sofaer, eller hænge dem på væggen etc., man synes de er til ingen nytte, hvis de bare skal gemmes i mørke skuffer og ikke kan vises frem.

I gamle dage gjorde man forskel på hverdag og fest. De fine ting kom kun frem til festlige lejligheder, og det er kun derfor, at disse har overlevet til i dag. Lys og sol er tekstilers fjender, farverne falmer og stoffet mørner, så i virkeligheden trives tingene bedre i de mørke skuffer. Men med omtanke kan

man alligevel have stor glæde af dem.

Tekstiler bør, som hovedregel, opbevares så mørkt som muligt, idet alt lys, både elektrisk- og dagslys virker nedbrydende på det. Lyset får kulører til at falme, gulner de hvide tekstiler og nedbryder fibre, så stofferne bliver møre. Men selvfølgelig kan man da i perioder have dem fremme og glæde sig over dem. Man skal blot være bevist om, at stærkt lys i kort tid gør samme skade som lidt lys i længere tid.

Silke er meget følsomt overfor lys og urenheder, det bliver sprødt og knækker let. Her er en ellers velbevaret bluse fra 1895. Under ærmerne har salte fra sved nedbrudt silken.

Nogle farvestoffer er mere lysfølsomme end andre, tænk bare på de bluser, der sælges billigt på sommerudsalg, fordi de er blevet bleget på skulderen efter at have hængt på gadestativet i sommersonnen. Eksempelvis er farverne i broderiegarn fra omkring år 1900 ofte af en meget dårlig lysægtighed. Broderier, der nu fremstår i douche farver, kan oprindeligt have haft stærke pink, violette og grønne farver. Det samme gælder for mange af farverne i asiatiske tekstiler.

Af denne grund bør tekstiler, der hænger fremme, anbringes, så sollyset aldrig rammer dem direkte, eksempelvis på væggen mellem to vinduer.

Silke og nylon er de tekstilfibre, der er mest lysfølsomme. Fibrene bliver tørre og sprøde, så stoffet knækker, når det foldes. Silken får nogle karakteristiske revner, det ser ud, som om der har været skåret i stoffet. Urenheder som metal-

salte eller salte fra sved fremmer denne nedbrydningsproces.

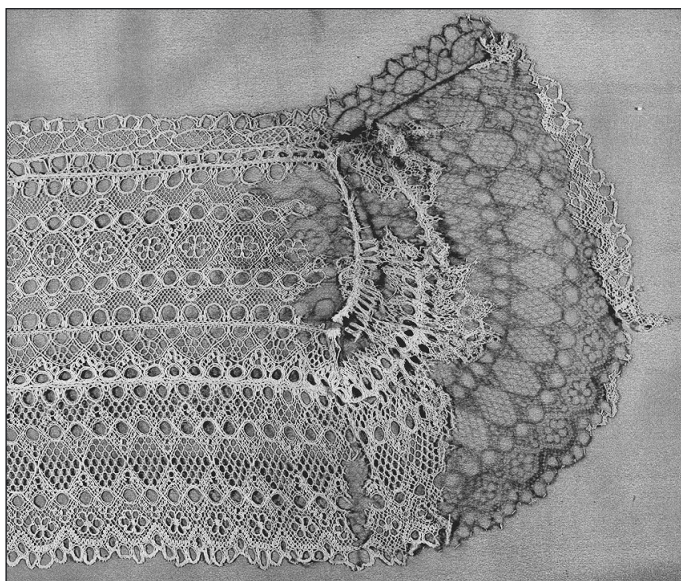
Indrammede tekstiler, der hænger på en kold ydermur, kan få fugtskjolder som følge af kondens på indersiden af glasset. Fugten kan også medføre, at uægte farver løber ud, eller at tekstilet bliver jordslået. Er der ikke mulighed for at flytte billedet til en indervæg, kan man sætte et par små afstandsklodser, eks. af et stykke kork, bag på rammen, så den hænger ca. en cm. fra væggen.

Ofte er indrammede navneklude eller syprøver monteret på dårligt syreholdigt pap/papir, der kan medføre stor skade på tekstilet. Det kan anbefales at få lavet en ny montering på syrefri karton.

Opbevaring

Når tekstilerne lægges væk, bør de lægges i neutrale materialer for ikke at nedbrydes af skadelige af-

Syre fra dårligt papir, som eks. glanspapir, virker nedbrydende på tekstiler. Her er en knipling helt ødelagt af en blanding af sollys og papirsyre, kun en aftegning på den blegede baggrund viser, hvordan den engang har set ud.

dampninger fra omgivelserne. Da der findes skadelige syrer i almindeligt papir og pap, bør bevaringsværdige tekstiler ikke gemmes væk i gamle chokoladeæsker og lignende. Skuffer og skabe skal helst være af afdampet materiale, ikke ny spånplade- eller laminat, heller ikke af egetræ, da dette kan afdampe syrer. Hylde eller skuffer fores med syrefrit silkepapir, eller der benyttes et stykke udvasket lærred, eks. et gammelt lagen, der lægges under og foldes om.

Tekstilmaterialer lægges så fladt som muligt, da det ikke har godt af at være foldet i længere tid. Med tiden vil fibre trættes, folderne bliver permanente, og til sidst vil fibre knække over.

Duge, løbere og lignende kan rulles på et rør med en diameter på 5-6 cm. Dæk først paprøret med flere lag syrefrit silkepapir eller udvasket tubegaze. Yderst, efter tekstilet, rulles syrefrit silkepapir, og der bindes et bændl rundt rullen (ikke for fast) for at holde det samlet.

Hvis man har meget store duge eller lagner, der ikke kan rulles helt udbredt, er det bedre, at de ligger foldede. Man må så med jævne mellemrum skifte folderens placering for ikke at trætte fibre, og så lægge en pølse af et stykke sammenfoldet silkepapir i folden, for at den ikke skal blive for skarp.

3-dimensionale tekstiler, som dragter og huer, fyldes let ud med sammenkrøllet syrefrit silkepapir for at holde faconen og hindre knæk /folder.

Tekstiler har bedst af en middel luftfugtighed (ca. 50% relativ fugtighed). Bliver luften for tør, udtørres tekstilet, så fibre bliver sprø-

de. Bliver den for fugtig, kan tekstilet angribes af skimmelsvampe, mug, så det bliver hvidpletet eller "jordslået". Skimmelsvampe spiser af tekstilfibre og efterlader møre partier og sort/brunfarvede pletter, der er umulige at fjerne. Så hvis tekstiler har været udsat for fugt, er det vigtigt at tørre dem godt, dog uden at udtørre dem, inden de lægges væk.

Tekstiler bør ikke opbevares i længere tid i tætte plastikposer, man risikerer, at der dannes kondensfugt indeni posen med det resultat, at tekstilerne mugner. Det er da bedre at benytte hulfolieposer, den slags perforeret plast som brød sælges i.

Læg aldrig et tekstil væk med sikkerheds- eller knappenåle i, de kan ruste og vil under alle omstændigheder efterlade mærker og huller. Hvis der findes en rusten nål i tekstilet, kan man slibe rusten af med smergellærred eller evt. en fin neglefil for ikke at rive stoffet i stykker, når nålen trækkes ud.

Skadedyr

Uld og silke kan angribes af skadedyr som møl, tæppebiller og sølvkræ. De to første går i uld og silke, mens sidstnævnte kun går i gammelt bomuld og hør eller i kunstsilke.

Hvis der er mistanke om skadedyr, kan tekstilet pakkes i en plastikpose og fryses ved så lav temperatur som muligt i 1 uge, tages op af fryseren i 2 uger, for at eventuelle insektæg, der ikke er døde, skal nå at udklækkes, og fryses igen i 1 uge. Hvis man er så heldig at have adgang til en fryser, der kan gå ned

til -35°C , kan man nøjes med at fryse i én omgang. Dette vil slå levende dyr og æg ihjel, men forhindrer ikke nye skadedyr i at komme og udbedrer selvfølgelig ikke de skader, der måtte være sket.

Lavendelposer og lignende virker kun afskrækkende på møl i en kort periode. Når duftstofferne er ved at være dampet af, virker la-

vendelolien snarere som et tiltrækkende kosttilskud til skadedyr.

Ved at holde rent mindsker man risikoen for skadedyrsangreb, da disse gerne holder til i mørke sprækker med nullermænd. Under rengøring kan man passende se efter tegn på skadedyr, så som små huller, ekskrementer (bitte små sorte kugler) og puppespind.

2. Om rengøring af ældre tekstiler

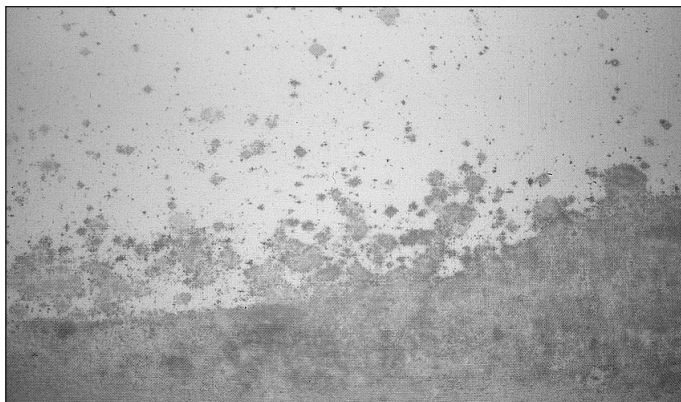
På Nationalmuseets tekstilkonservering får vi ofte forespørgsler fra folk, der er usikre på om de selv kan vaske eller rengøre deres ældre tekstile skatte, så som dåbskjoler, dragtdele, navneklude, lyseduge mm. I flere tilfælde har folk henvendt sig, fordi de er kommet til at skade tekstilerne ved forkert vask eller håndtering. Her er en vejledning om, hvad man kan gøre, hvis man selv har mod på at kaste sig ud i rengøringen af de gamle tekstiler, der tåler en sådan. Er man det mindste i tvivl om, hvorvidt tekstilet tåler rengøring, bør man spørge en tekstilkonservator.

Husk, det er bedre ikke at gøre noget end at gøre noget, man senere fortryder!

Gulnede eller misfarvede hvide tekstiler

Ældre hvide tekstiler af hør eller bomuld er ofte gulnede eller har brunlige pletter eller misfarvninger. Disse misfarvninger skyldes luftens nedbrydende virkning, oxidation, ofte forstærket af syrer fra papir eller træskuffer. Typisk ser man gullige striber langs stoffets folder, hvor det har været i størst kontakt med den omgivende luft.

Denne type "ræverøde" pletter kaldes foxing, de skyldes ofte gamle urenheder i tekstilet.

Der kan også fremkomme spredte gullige til rødbrune pletter, der let kan forveksles med rustpletter. I fagsproget kaldes disse pletter, der kan blive helt ræverøde, for foxing. Pletterne kan skyldes gamle urenheder i tekstilet eksempelvis sæberester eller jern i det vand, som det tidligere har været vasket i. Disse misfarvninger er meget svære at fjerne, men kan dog mildnes ved en vask.

Hvis man synes, at misfarvningerne er meget skæmmende, bør man ikke selv prøve at blege dem, men overlade denne temmelig besværlige reduktionsproces til en konservator. Almindelige blegemidler, som Klorin eller oxiderende blegemidler til vask, bør man ikke benytte til bevaringsværdige tekstiler. De virker mørnende på stoffet, især hvor det er gulnet.

Føler man, at det er nødvendigt at vaske sine gamle tekstiler, må man huske, at gamle tekstiler ofte er betydeligt mere skrøbelige, end

de umiddelbart ser ud. De må derfor aldrig vaskes i vaskemaskine - ikke engang på uldskånevask! Vask i hånden, så kan man hele tiden se, hvordan tekstilet reagerer på behandlingen, - og man kan stoppe, inden der sker større skade. Man bør også kun vaske få ting, helst kun en ting, ad gangen for ikke at miste overblikket under håndteringen af de våde skrøbelige tekstiler.

Tørrensning

Støv og løstsiddende snavs kan fjernes ved støvsugning, og således få tekstilet til at se klarere ud i farverne. Man må selvfølgelig passe på ikke at have så kraftigt sug, at tekstilet eller dele deraf bliver sugget med op. Det bedste er at suge ved lavest mulig styrke med et lille møbelmundstykke gennem en netramme, så kun de små partikler fjernes. En netramme kan laves

Broderier kan støvsuges med et mini-mundstykke monteret på støvsugeren.

ved at spænde et stykke Gardisette gardin ud over en blændramme.

Broderier og delikate tekstiler kan støvsuges med et "minimundstykke" på 1-2 cm².

Man kan også "friske tekstiler op" ved at lægge et hårdt opvredet stykke lagenlærred over tekstilet og klappe let med flad hånd, så støvet sætter sig i lærredet. Men vær opmærksom på, at lærredet kun må være let fugtigt, og det skal fjernes, inden fugten trænger ned i det gamle tekstil, ellers risikerer man bare at binde snavset endnu hårdere - eller at farverne løber.

Inden en vask foretages altid en tørrensning for at fjerne løst støv og stærkt farvende partikler som sod og blomsterpollen.

Vask af hvide tekstiler

Vasken foretages bedst i et stort, helst fladbundet, kar. Læg tekstilet så udbredt som muligt (eller foldet i bløde folder så det passer til kar-

rets størrelse), i en skånevaskepose eller et fint net (eks. et stykke Gardisette gardin). Nettet skal gå et godt stykke op ad siderne på karet, så man kan løfte i det, når tekstilet skal flyttes. Gamle tekstilfibre bliver møre, når de kommer i vand, og så kan de måske ikke engang bære deres egen vægt mere.

Hvide tekstiler af bomuld eller hør vaskes helst i et neutralt middel, så som Synperionic A7. Man kan også benytte rene sæbespånere, vaskemiddel uden optisk hvidt, parfume, farve mm. gerne Mar-saillesæbe, 0,1 dl pr. liter vaskevand, i så fald er det vigtigt, at der anvendes blødt vand til vasken, ellers dannes der en uopløselig kalksæbe. Der kan enten benyttes demineraliseret/ionbyttet vand, eller vandet kan blødgøres med hexafosfat 2 gram per liter. Der vaskes ved ca. 40-50°C.

Selvom der anvendes ionbyttet vand til vasken, tilrådes det at tilsætte lidt hexafosfat til vasken ca.

Ved at støvsuge gennem en netramme undgår man, at løse tråde og frynser bliver suget med op i støvsugeren.

Tekstilet kan lægges i en vaskepose til finvask. Ved håndtering under vasken løftes der i posen, ikke i selve tekstilet, da fibre kan blive meget møre under vandpåvirkningen.

Sarte kniplinger, broderier mm. kan syes ind mellem to lag Gardisette gardinstof for at skåne det under vasken.

1 gram per liter, det hjælper til at fjerne støv-, jordpartikler og sæberester. Hvis det ikke er muligt at få fat i blødgjort vand kan man til nød vaske i et finvaskemiddel, der indeholder blødgøringsstoffer.

Inden selve vasken lægges tekstilet i blød i koldt blødgjort vand i ca. 15 minutter.

Under vasken fører man vandet igennem tekstilet ved at duppe let på tekstilet med fingerspidserne eller med en blød svamp,- eller ved at løfte let i nettet med begge hænder, men pas på ikke at hive i selve tekstilet. Man må aldrig gnutte, gnide eller kramme tekstilet.

Første hold skyllevand tilsættes også hexafosfat, 2 gram per liter, det hjælper med udskylningen af sæben. Der skylles i 3-4 hold vand med faldende temperatur. Lad tekstilet ligge nogle minutter i hvert hold.

Gamle tekstiler hænges ikke til tørre, de skal helst ligge understøttet, da vandets vægt ellers kan trække fibre i stykker.

Tekstilet i nettet tages fra skyllevandet og over på tørrepladsen uden at kramme vand ud. Nu vendes tekstilet ud af nettet og breddes forsigtigt ud ved at lade det glide/svømme på vandfilmen, dette for ikke at komme til at rive de møre våde fibre itu. Når tekstilet er skubbet helt på plads, fjernes overskydende vand forsigtigt med en svamp eller ved at brede frottehåndklæder over. Pas på, man kommer nemt til at skubbe til tekstilet, når man fjerner frotté stykket igen.

Flade tekstiler, som eks. damaskduge, tørrer meget smukt op, hvis de lægges til tørre på voksduk eller kraftig plast. Den side, der vender ned, bliver blank som efter en koldrulning. Hvis der er broderi, skal retsiden vendes opad for ikke at få broderiet fladt.

Man bør så vidt mulig undgå at stryge gamle tekstiler, da varmen virker mornende. Hvis det alligevel skønnes nødvendigt, brug så lav

Ved at tørre tredimensionale tekstiler, fx kyser, på en passende form som en ballon, en omvendt skål eller lignende, kan man give dem den rigtige facon under tørringen. Men formen må hellere være lidt for lille end for stor. Efter tørring kan flæserne rettes til med en svamp, der er ganske let fugtig.

varme som muligt og hav et stryge-tykke mellem tekstilet og jernet.

Pletter og misfarvninger

Det er ikke sikkert, at alle pletter forsvinder ved vask. Men brug ikke blødemidler på gamle tekstiler, det

er alt for skrap en kur og er med til at gøre tekstilet yderligere mørt.

Det er bedst at behandle pletterne inden den egentlige vask. Pletter fra kaffe, te, frugtsaft og rødvin er lettere at fjerne, hvis de behandles med ren glycerin inden vasken. Dryp glycerin direkte på pletten,

Servietter og duge som er blevet helt glatte uden brug af hverken strygejern eller rulning, de har blot fået lov til at tørre udbredt på et stykke voksdug.

dæk med plast for at glycerinen ikke fordamper og lad virke i ca. 24 timer inden vask.

Rustpletter kan fjernes med "Magica", et tekstilrustfjerningsmiddel, men husk at skylle eller vaske tekstilet grundigt umiddelbart efter, ellers vil rustfjerningsmidlet ætse hul i stoffet. "Magica" må ikke benyttes på uldne tekstiler.

Kulørte tekstiler

Det er sikrest at holde sig til vask af hvide tekstiler, som dåbskjoler duge mm.

Kulørte tekstiler bør kun vaskes, hvis man er helt sikker på farvernes ægthed. Ensfarvede tekstiler kan miste så megen farve i vask, at de bliver falmende at se på.

På kulørt broderi fra ca. 1860 til 1950 er der ofte benyttet basefarvet broderigarn. Det var oprindeligt klare smukke farver, men farven er desværre hverken lys- eller vådægte. Så selv om farverne nu fremstår i douche kulører, kan bagsiden af broderiet, eller undersiden af sting afsløre, at det har drejet sig om stærke kulører, der stadig kan løbe ud og skjolde hele tekstilet.

Farverne kan prøves for vådægtighed ved at klippe en trådende af hver farve. De lægges på et stykke hvid køkkenrulle, og der dryppes en dråbe vaskeopløsning på. Ovenpå lægges endnu et lag sugende hvidt papir. Det lægges under let pres i ca. 1 time. Fjern presset

og lad det tørre helt, inden det bedømmes, om der er farveafsmitning på papiret.

Det er vigtigt, at trådene er helt tørre, for mange farver løber først under optørringen. Hvis der er den mindste antydning af farve, frarådes vask.

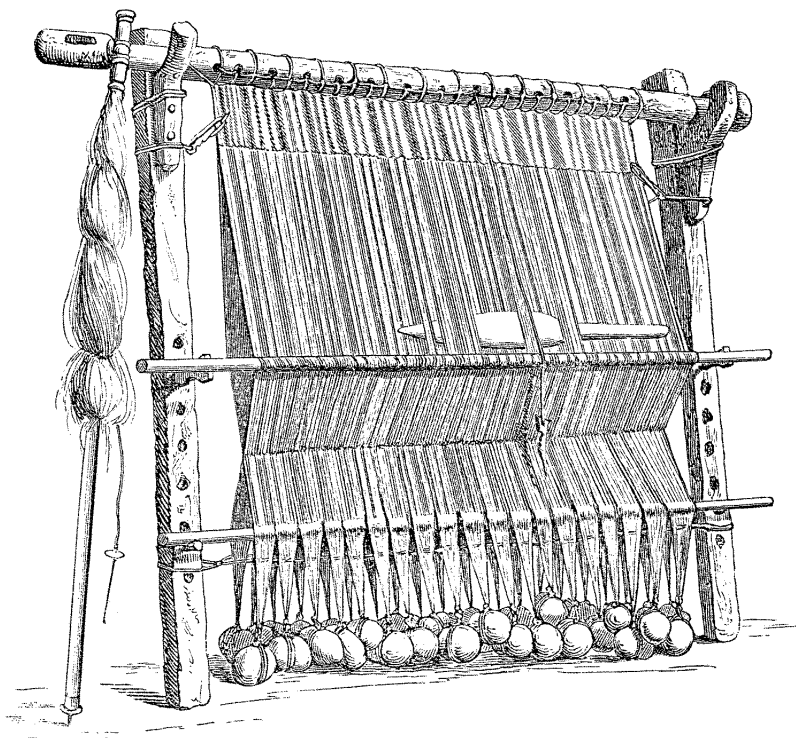
Kulørte tekstiler kan vaskes i Synperionic A7, eventuelt et neutralt finvaskemiddel uden optisk hvidt og blegemiddel. Fremgangsmåden er ellers som beskrevet under hvide tekstiler, blot bør temperaturen ikke overstige 35°C.

Maj Ringgaard

Forhandlere:

- *Neutralt finvaskemiddel*: Neutral uld og finvask (Bluemøller), fås i supermarked.
- *Sæbespånér uden parfume og optisk hvidt*: fås hos Urtekræmmeren.
- *Marseillesæbe*: Helsekostforretning.
- *Synperionic A7*: Liisa Rasmussen tlf. 54 93 59 03.
- *Hexafosfat*: Materialist.
- *Demineraliseret/ionbyttet vand*: Supermarked eller tankstation.
- *Magica rustfjerner*: Materialist eller supermarked
- *Glycerin*: Materialist eller apotek.
- *Tube gaze*: Materialist eller apotek.
- *Syrefrit silkepapir/karton*: Nationalmuseets butik eller Museumstjenesten, tlf. 86 66 76 66, Tutein og Kock, Farvergade 8, København K, Museumstjenesten eller kunstnerartikel-forretning. Evt. det lokale museum.
- *Minimundstykke til støvsuger*: "Micro vacuum cleaner attachment". Støvsugerforretning.
- *Hulfolieposer*: Grossist (bruges til fødevarer eller i gartnerier).

I denne sommer har vi taget afsked med store dele af Nationalmuseets samlinger fra Færøerne, så disse ting nu kan opleves i museet i Thorshavn. For tekstilhistorien er det imidlertid interessant, at en gammel væv af færøsk oprindelse stadig vil beholde sin plads i Danmark. Med denne baggrund får væven aktuel betydning, og det er med glæde, vi kan bringe denne analyse set af en kyndig væver med arkæologisk erfaring:

HISTORIEN OM WORSAAES VÆV

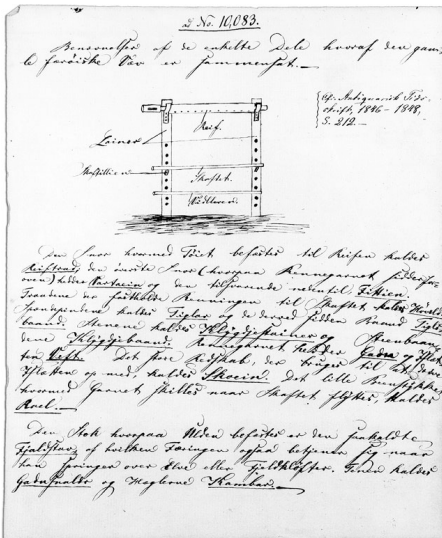
Den opstadvæv, som i gammel tid brugtes på Færøerne, er ikke meget forskellig fra den mere almindeligt kendte norske opstadvæv. En enkelt af de færøske væve fortjener dog en særlig omtale.

Museet i Thorshavn ejer i dag kun en enkelt opstadvæv, hvoraf

endog kun dele af 'stortømmeret' er originalt. Det er derfor et held, at bonden og dannebrogsmænden Poul Jonsson fra Østerø kom til København i 1848 for at overbringe en komplet opstadvæv som gave til Nationalmuseet.

Registrering

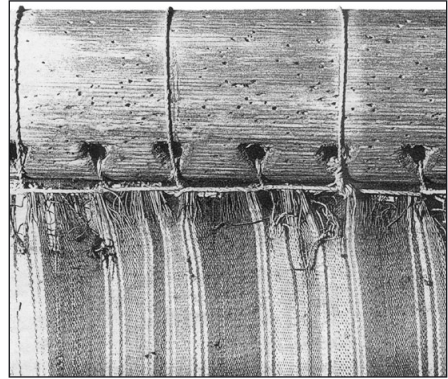
På en gulnet seddel liggende løst i museumsprotokollen for Indkomne Sager er med sirlig gotisk håndskrift skrevet: *ad Nr. 10.083*. Herunder er tegnet en skitse af selve væven og en uddybende tekst med overskriften *Benævnelse af de enkelte Dele hvoraf den gamle færøiske Væv er sammensat*.

Om væven fortalte Jonsson, at den var ældgammel eller fra først i 1700-tallet. Gaven omtales allerede i Nationalmuseets årsskrift *Antiquarisk Tidsskrift* 1846-1848 side 212, og i 1854 optræder en radering af væven i et videnskabeligt værk, forfattet af museets direktør J. J. A. Worsaae, deraf navnet *Worsaaes Væv*. Ophavsmanden til raderingen er den kendte museumstegner Magnus Petersen.

Beskrivelse af væven

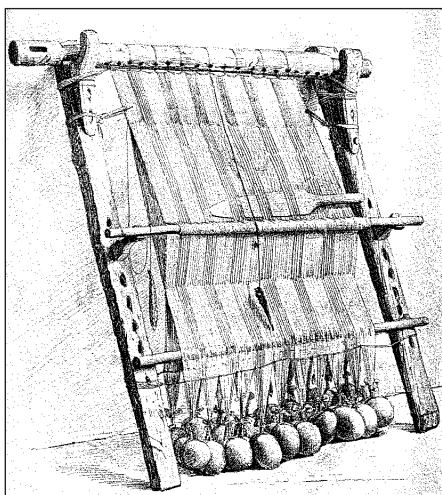
Vævebommen måler 198 cm incl. bomhoved. Over en strækning af 139 cm er der en række mindre huller til påsying af trendtrådene.

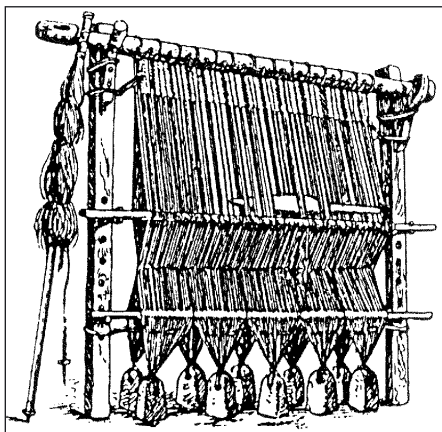
De 202 cm høje sidestolper har hver 8 større gennemboringer. Det tynde, sribede hørstof i væven er originalt. Der er trendet med kun én tråd over to opsætningsnore og ikke, som man skulle vente, trendet ud fra et vævet opsætningsbånd, kendemærket for et produkt vævet i en opstadvæv.

Vævevægtene

Vævevægtene er et kapitel for sig. Raderingen afslører ca. 40 næsten runde strandsten (?) med omløbende furer som leje for påbindingsnorenene. En fin, men desværre både udateret og usigneret blyants-tegning er utvivlsomt forlæg for Magnus Petersens radering. Denne tegning, som opbevares i Nationalmuseets tegningsarkiv, viser imidlertid kun 20-25 ret store vægte.

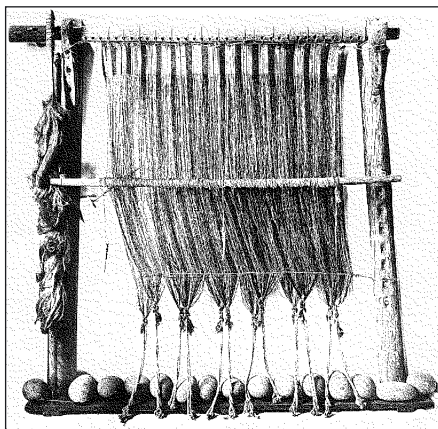
Utallige, ikke mindst udenlandske, værker har i tidens løb viderebragt forskellige tegnede versioner af den originale radering af færø-væven. Mest opsigtsvækkende eksempel må være fig. 128 i en guide fra British Museum dateret 1905. For at tilgodese dette museums egen samling af vævevægte med pyramideform skiftede man på tegningen de runde stenvægte ud med

en mere klassisk vægtform i over størrelse.

Vævens og stoffets modtagelse i Nationalmuseet

Da forfatteren til disse linier i 1950erne for første gang stod overfor Worsaaes væv på Nationalmuseet, blev det et skuffende syn med den velkendte radering af den færøske opstadvæv fast på nethinden. For opsætningen på væven var som forvandlet. Trendtrådsenderne var afkortede og sammenknyttede i store grove bundter ... og stenvægtene, nu kun 15 i tal og uden furer, lå på gulvet mellem sidestolperne.

Man forlod væven næsten undskyldende og tænkte, at naturligvis havde de tynde hørtråde ikke kunnet modstå de mange års træk fra vægtene.

Først langt senere, i forbindelse med arbejdet med bogen *Kirkes Væv*, blev det aktuelt – og interessant – at undersøge, hvor længe Worsaaes Væv ikke har præsenteret sig som på den gamle radering.

I mellemtiden var Marta Hoffmanns doktorafhandling *The Warp-Weighted Loom* udkommet i 1964, og heri skriver den norske forfatter (side 141 ff.), blandt andet, at hun anser væven i det danske Nationalmuseum for at være den ældste af de opretstående væve, der er bevaret i Norden, men hvoraf dog ingen kan dateres sikkert. Opsætningen med det fine hørstof, som kun forekommer på denne væv, må betragtes som original, hvilket ellers ikke synes at gælde for de mange gamle opstadvæve, som er udstillede i andre nordiske, især norske, museer. Disse uldne og ofte ret grove opsætninger beregnet til sengetæpper, de såkaldte åklær, mener Hoffmann nemlig er monteret på vævene i forbindelse med, at museerne fik dem tilbudt af sælgeren eller senere af museerne selv i forbindelse med udstilling (side 30-31).

Der findes på Nationalmuseet kun ét fotografi af den forvandlede færøsvæv. Inspektøren ved fotoarkivet har venligst oplyst, at dette desværre udaterede fotografi tidligst kan være optaget i 1896, sandsynligvis først omkring 1912. Det har senere vist sig, at fotoet i hvert fald er gengivet i et tysk etnografisk værk fra 1927.

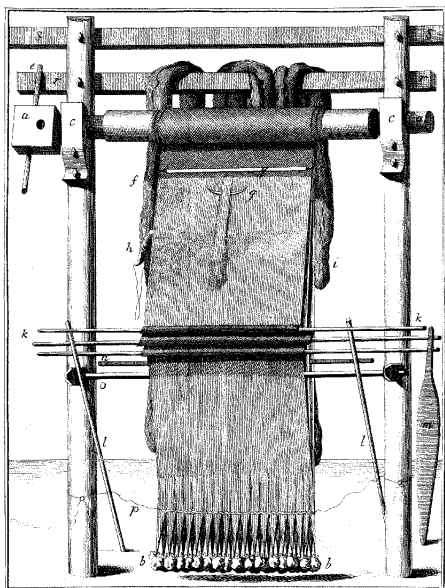
Worsaae skrev i 1848, at Poul Jonsson selv bragte væven til København; men protokollen nævner intet om de tunge stenvægte. Uden påbundne vævevægte har hele arrangementet været forholdsvis nemt at pakke sammen og transportere, idet den løstliggende bom med det vævede stykke nemlig kan rulles, så de uvævede trendtråde ikke behøver at komme i urede. For

det første har væven foran midt på sidestolperne en flytbar stok, hvor på hver anden trendtråd er "fikseret" af de såkaldte sølløkker og for det andet går trådene længere nede gennem enten den ene eller den anden række af de fine hæklemasker. Senere ved ankomsten til København har det været lige så enkelt at anbringe bomrullen i gaffelgrene på de rejste sidestolper og lade trendtrådene rulle forsigtigt ned som et rullegardin. Længere nede på sidestolperne anbringes sølstokken og til slut en skelstok mellem de to hæklerækker.

Men hvad med stenvægtene? Ja, de originale har næppe været med fra Færøerne. Når det kommer til stykket, er det nok mest sandsynligt, at trendtrådene er slidt over allerede, mens væven stod på Østerø. Kilderne siger, at vævning på opstadvæv ophørte omkring 1800, hvorfor Worsaaes væv kan have henstået ubrugt et halvt århundrede, før Jonsson bringer den til København.

Islandsk forbillede fra 1780

Hvis væven fra begyndelsen var udstillet på Nationalmuseet som på det gamle foto med sten indsamlet lokalt blot for at illudere som vævevægte, da må det overraske, at Magnus Petersen i 1854 kunne præstere en så detaljeret gengivelse uden en korrekt monteret væv som model. Forklaringen findes måske i en anden af Worsaaes bemærkninger i årsberetningen: "Denne Væv er næsten aldeles overensstemmende med den paa Island saakaldte gamle eller islandske *vefstadr*, hvor O. Olavius

giver en med Beskrivelse ledsaget Afbildning". Med den oplysning ved vi da, hvor tegneren kunne iagttage de manglende detaljer især omkring vægtene, påbindingen og de to hæklerækker, nemlig i en rejsebeskrivelse udgivet i København i 1780: *Oekonomisk Reise igennem de nordvestlige, nordlige og nordøstlige Kanter af Island*. Overensstemmelsen i tegnemåden af de nævnte detaljer på Worsaaes væv og på den afbildede islandske er i hvert fald påfaldende.

William Morris

For nylig forespurgte en engelsk tekstilforsker om året for den tidligste af afbildningerne af den færøske opstadvæv, for om den mu-

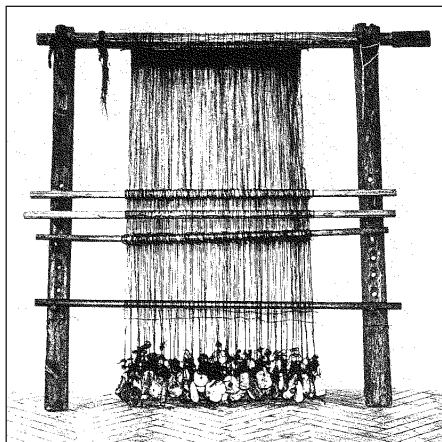

ligvis kunne være forlæg for en engelsk gengivelse af en lignende væv. Det drejede sig om et træsnit forestillende den blinde Philomene ved sin væv udført af maleren E. Burne-Jones til kæmpeværket *The Works of Geoffrey Chaucer and its Decorations*. Bogen blev i 1896 udgivet af vennen, den kendte kunsthåndværker William Morris.

Svaret var, at tidsmæssigt er der ingen hindring for, at Burne-Jones kan have haft Magnus Petersens stik som forlæg til Philomenes store væv. Fuld sikkerhed skaffede forespørgeren selv, idet hun efterfølgende opsporede et auktionkatalog fra 1898 over den da afdøde William Morris' store bogsamling. Udfor nr. 653 står nemlig opført Worsaaes værk fra 1854.

Worsaaes væv i ny rolle

Men før dette lille britiske "svinkeærinde" var Worsaaes væv allerede i 1980 blevet afmonteret - for at genopstå i tilknytning til nordbo-

dragterne i Nationalmuseets middelalderafdeling ... nu forsynet

med flade, runde og gennemhullede lervægte og tre sølskafter til vævning af nordboernes navnkundige vadmel.

Worsaaes væv har næppe oplevet sin sidste for- eller omklædning. I modsætning til Magnus Petersens gamle radering - og for den sags skyld - dens mange eftergjorte tegninger, som sikkert vil holde skansen.

Især nu da den originale opsætning på Worsaaes væv er lagt i magasinet under reg.nr. 10.083.

Note:

Tekstilkonservator Else Østergaard har til redaktionen bekræftet, at den fornyede opsætning i 1980 findes dokumenteret.

Litteratur:

- Hald, Margrethe, *Olddanske Tekstiler*, København 1950
- Samme, *Ancient Danish Textiles from Bogs and Burials*, [samme som foregående, engelsk udgave], Odense 1980. Heri er på siderne 204 og 205 gengivet Magnus Petersens radering af Worsaaes væv og et foto af Thorshavn museets eksemplar af en opstadvæv
- Hoffmann, Marta, *The Warp-Weighted Loom*, Oslo 1964
- Stærmosé Nielsen, Karen-Hanne, *KIRKES VÆV - Opstadvævens historie og nutidige brug*. Historisk Arkæologisk Forsøgscenter, Lejre, 1999.
- Pritchard, Francis, *William Morris and the Warp-Weighted Loom*. i: NESAT VI/GOTARC, series A. vol. 1., Göteborg, 1998, side 317-323.

Appendiks:

Ud over Worsaaes færøvæv findes der i Danmark endnu to opstadvæve af interesse eller historisk værdi. I 1905 købte Nationalmuseet af

den foretagsomme sælger, J. B. Evanger fra Bergen - for 80 kr. - en norsk opstadvæv stammende fra Hord. Væven stod oprindeligt på Frilandsmuseet i Lyngby i den såkaldte Færøstue, men er nu på magasin (venligst oplyst af museumsinspektør Viben Bech 12-08-1996). Væven er omtalt i Hoffmanns bog, 1964, side 26 som væv nr. 10.

Eksistensen af endnu en norsk opstadvæv, dog af nyere dato, bør for fuldstændighedens skyld omtales her: En lille del af den kendte, danske tekstilforsker Margrethe Halds efterladte faglige korrespondance med kollegaen Marta Hoffmann i Oslo faldt det i forfatterens lod at gennemse i 1984. Den 14. november 1966 skriver Hoffmann: Kjære Margrethe. Nu er der kommet svar fra konen til en mand jeg kender i Samuelsberg ... Hun sier, at han, Nils Hansen, kan lage alt: vevstol m. skaft, vevtyngder og alt tilbehør, oppsatt renning m. ivedd ca. halv meter grene, dernæst trendeapparat med oppsatt garn og båndgrind. Han mener han må ha 550 kr. for det hele, da er innbefattet en kasse til forsendelse. Hvis du vil ha dette, skal jeg innprente at garnet må være hjemmespunnet,

og idetheletatt forsøke å våke över dem så godt det går par distance ... Med hjertelig hilsen din Marta.

Allerede den 17. i samme måned skriver Hald til rigsantikvar P. V. Glob med følgende ord: Undertegnede tillader sig herved at anmode om et Beløb, stort 550 kr. plus evt. Transportomkostninger til Indkøb af en opret Vægtvæv til Supplering af den Samling primitive Væve, Textilhistorisk Laboratorium [nu nedlagt] raader over. Erhvervelsen er muliggjort gennem Dr. Phil. Marta Hoffmann, Norsk Folkemuseum ... Beløbet blev øjeblikkelig bevilget.

Karen-Hanne Stærmosen Nielsen

... er født i 1933 og har i 1955 fået svendebrev fra væveren Nina Grove Jacobsen, Odense. Uddannelsen er fra 1968 til 1972 og senere blevet suppleret med arkæologiske studier ved Københavns Universitet. Fra 1972 til 1990 har hun arbejdet med analyse af arkæologiske tekstiler for Nationalmuseet og med rekonstruktioner af oldtidsdragter for museerne i Odense og Haderslev. En række artikler er publiceret i faglige tidsskrifter. Hovedværket er Kirkes Væv, anmeldt i TENEN, efterår 1999.

Nordfynske forklæder

I min postkasse fandt jeg en speciel invitation til en forklædeudstilling på Otterup Bibliotek. En udstillingsåbning med spisning, – og tag gerne forklæde på – stod der i indbydelsen. Hvad indbydelsen ikke afslørede, afslørede lokalavisen, nemlig at udstillingens arrangør,

bibliotekar og arkivleder Margit Egdal havde valgt at markere sin 50-års fødselsdag med dette arrangement. Størsteparten af gæsterne – også de mandlige – havde fulgt opfordringen og taget forklæde på, og disse forklæder var en god måde at komme i snak med folk på, for

man kunne altid kommentere hin andens forklæder. Endelig var der også dem, der ikke havde taget forklæde på, og de måtte jo nødvendigvis afkræves et svar. En kunne svare, at hendes bedste forklæder hang på udstillingen, men en dame der havde passeret de 80, måtte indrømme, at hun faktisk havde smidt sine forklæder ud!

Under megen morskab blev den forklædeklædte del af gæsterne fotograferet af lokalpressen, der havde store problemer med at få skaren til at være på en enkelt optagelse. Og lokalerne summede af

historier om forklæder, minder og erindringer – diskussioner om håndarbejdsteknikker og stofkvaliteter, præcis hvad vi også har oplevet i forbindelse med TENENs forklæderegistreringer. Når disse linjer læses, er udstillingen desværre taget af plakaten, man kan kun håbe på, at så mange som muligt fandt vej til Otterup Bibliotek, og fik set denne veltilrettelagte udstilling.

Forklæderne spændte i tid fra 1860-erne til ca. 1970, og de var udlånt af nordfynboere eller fundet i gemmerne hos Margit Egdals fami-

Billeder taget i sommeren 1915, da pigen Margrethe Bruun tjente på godset Einsidelsborg (nu Egebjerggård) på Nordfyn. Billederne er specielle ved sin præcise samtidige datering og ved, at de tydeligt viser, at forskellige funktioner krævede forskellige forklæder. Otterup Lokalarkiv.

lie. Alle genrer var repræsenteret, fra 1800-tallets fine silkeforklæde, over skrubforklæder og barneforklæde syet til "at vokse i" til 60-er forklædet med stoftryk. Et silkeforklæde måtte vi nøjes med at opleve på et foto, da originalen i dag tilhører Kunstindustrimuseet. Dette forklæde var en del af en ung nordfynsk kvindes brudedragt, da hun blev gift i midten af 1800-årene, hendes tipoldebarn hedder Bent Dyssemark, og han er i dag borgmester i Otterup Kommune. Det stærke lokale islæt i udstillingen var med til at gøre den nærværende og vedkommende. Lokalarkivet råder desuden over en meget stor billedsamling med forklæder, og der var plukket rundhåndet i den-

ne samling. Med oplysning om både årstal, sted og personer blev de udstillede tekstiler sat i perspektiv på en meget fin måde. Det var simpelthen en fornøjelse at gå på opdagelse i disse billeder. Eksempelvis havde en ejer af den nu nedrevne Otterup Kro gennem en årrække fotograferet sit personale i arbejdstøjet, og dette fotoalbum var et skoleeksempel på forklædets mange fremtrædelsesformer.

Da biblioteket senere på dagen åbnede for såvel bogudlån som udstilling, bemærkede jeg en yngre kvinde, som lod sig indfange af udstillingen og udbrød: *DET ER SJOVT!* Og det var det.

Susanne Nielsen

Tag med *TENEN* på: **Bytur i København lørdag den 16 november**

Vi mødes kl.13.00 i Broderi Antik hos Anne-Marie Elmbak i Badstuestræde 16, kld., 1209 København K.

Broderi Antik

Vi har fået Anne-Marie Elmbak til at holde ekstra åbent for os – blandt andet en udstilling af gamle hvide broderier og Permin's kopi udstilling af navneklude fra Celle.

Vi skal videre til Nyhavn og på vores vej går vi gennem den sikkert meget festligt pyntede gade Strøget, som næste dag kan fejre 40 årsdag som gågade.

I Nyhavn 31c besøger vi Håndarbejdets Fremme Galleri og Museum, som er nyindrettet på denne adresse. Der bliver serveret en lundrik og der lukkes kl.17.

Prisen for turen er 40 kr. for medlemmer og 50 kr. for gæster - pengene betales på turen.

Der er begrænsning på antal deltagere så tilmelding skal ske på forhånd til Annet Laursen Skjelsager snarest. Telefon 44 95 05 55.

Præstegårdstæpper fra Otterup Uldspinderi

Præstegårdstæpperne var altid stribede. Som regel i grå, brune, rødbrune og grønne farver, det vi kalder jordfarver. Førhen var det kun i præstegårdene, der var gulvtæpper – deraf navnet: præstegårdstæpper!

Indtil 1937 blev der vævet mange af disse tæpper på Otterup Uldspinderi – eller “Otterup Tæppefabrik” som der stod i avisen i 1937, hvor der var en omtale af den store brand, som fuldstændig raserede og desværre også nedlagde fabrikant Kjærbyes uldspinderi.

Uldspinderiet var oprettet af Johannes Rasmussen Kjærbye. Han

var egentlig hørsvinger i Allesø, men købte omkring 1890 en lille ejendom i Otterup, matr. 31, næsten helt ude ved Jydby. Norupvej 5 hedder det i dag.

I vurderingerne fra 1909 har Johannes' søn, Erik Rasmussen Kjærbye, overtaget “landbrug og fabrik”, som der står. Men det bemærkes, at “landbrug anses for det overvejende erhverv”. Det lyder som om, uldspinderiet ikke har været så omfattende i begyndelsen af århundredet.

Vi må lige have uldspinderens data: Erik Rasmussen Kjærbye blev født i Allesø 14. 4. 1867. Han

Kjærbyes uldspinderi i 1913. Der var både dampmaskine og vindmølle til spinderiet. Når der ikke var rigtig vind skete det somme tider, at det hele gik i stå. Så måtte man have petroleumslampen frem. Der var kun elektrisk lys, når møllen gik.

På billedet kan man ane en person oppe i møllen – det er Erik Kjærbye.

Otterup Dampvæveri og Uldspinderi

anbefaler sig med Kartning, Spinding og Vævning.

Strømpegarn, Trikotage og Kædevarer haves paa Lager. Uld lages i Bytte.

Erik Kjærbye.

Annonce i Otterup Avis den 6. oktober 1910.

blev gift med Ane Marie Pedersen, født 20. 5. 1875 i Otterup. Parret blev gift i 1904. De fik seks børn, som tidligt fik lært at hjælpe til i uldspinderiet. En af døtrene, Gudrun Kjærbye Petersen, født 1916, har fortalt om spinderiet. Det er hendes erindring, der ligger til grund for denne artikel om Otterup Uldspinderi.

Gudrun fortæller: – Da uldspinderiet startede, var det sådan, at folk kom med uld af egen avl, som de skulle have tilbage enten som garn eller som strikket undertøj. Jeg husker mor, der stod og strikkede underbukser. Hun havde en strikkemaskine, hvor hun både kunne tage ud og ind og strikke i den facon, som underbukser har.

Engang da jeg var ganske lille, og mor var syg, har der nok været en akut mangel på tørre blebukser, for jeg har fået fortalt, at far da strikkede et par uldbukser til mig på strikkemaskinen. Far stod ellers mest ved spindemaskinen eller ved væven. Han vævede håndklæder og lagener af hør. Dengang blev der rundt om på gårdene og husmandstederne dyrket meget hør, men efter 1. verdenskrig gik det tilbage med hørren, så nogle år i tyverne var der nok smalhans hjemme hos os.

Da jeg var omkring 10 år, begyndte vi at lave gulvtæpper. Der var god afsætning af tæpperne, så efterhånden blev der kun lavet sådanne.

Jeg har hjulpet meget til i spinderiet, og jeg vil fortælle lidt om, hvordan gulvtæpperne – præstegårdstæpperne – blev til.

Tæpperne var uldne, så der skulle bruges uld, masser af uld. Da far startede, købte han al ulden på Hoffmangsgave. Men de må have indskrænket fåreholdet, for senere måtte far købe islandsk uld, som kom i store baller. Folk kom også med deres gamle klude, som så blev kradset op. Vi købte desuden hos kludehandlere – sådan nogle, der kørte rundt og samlede klude. Men det skulle jo være uldne klude. Der var en maskine til at kradse ulden op på og en anden maskine til at kradse klude op på. Så blev der nogle lange taver ud af det, som så blev kørt på kartemaskinerne.

Jeg husker to forskellige kartemaskiner. I den første maskine blev ulden puttet ind og kom ud i et stort tæppe på store valser. Så blev dette uldrag rullet af og puttet i den næste maskine, hvorfra det kom ud i triller.

Herfra skulle ulden spindes. Far og mor fik en stor spindemaski-

Otterup Uldspinderi, Væveri, Strikkeri .: Erik Kjørbye.

A. Ulriksen, Bårdesø

meleres mørkt, mellemspind

En ubetydelighed som en gammel mærkeseddel kan være interessant, når det er det eneste stykke papir, uldspinderiet har efterladt sig. Mærkesedlen fortæller, at gdr. Anders Ulriksen i Bårdesø har leveret noget uld, som han har fået bearbejdet og fået retur som "mørkt meleret, mellemspind". Regningen står på bagsiden af sedlen.

ne fra Ferritslev Uldspinderi, da de holdt op. Det var en stor maskine. Den kunne tage 100 spoler. Nu blev de her uldtriller lagt på og gjort fast, og så kørte maskinen frem og tilbage, så tråden blev snoet. Det var altid min far, der passede den store spindemaskine. Der var også meget at se efter. Der kunne springe en tråd, og så skulle den lige laves.

Fra spindemaskinen kom spolerne til tvindemaskinen, fordi garnet enten skulle være to- eller tretrådet, alt efter hvor tykt, det skulle være. Tvindemaskinen var ikke så stor, der var nok kun 12 spoler på. Den kunne vi børn godt styre.

Når garnet var tvundet, kom den ud på nogle store træspoler, som nærmest var store trækegler. Nu skulle vi "hæspe" – vi havde en vinde med håndtag på. Der kunne vist være 5 af de store træspoler på

den. Så kørte vi med vinden og tråden kom ud i fed.

Nu skulle tråden vaskes og farves. Mor tændte op i gruekedlen, varmede vand, og tråden blev vasket og skyllet. Derefter skulle tråden farves. Det skete også i gruekedlen. Mor købte selv farver hjem. Hun brugte "Opal-farver", som var et pulver, der skulle koges. Det var et stort arbejde. De store bundter uldgarn var frygteligt tunge, når de var våde.

Garnet blev hængt til tørre på nogle lange stænger. Når det var tørt, blev det sat på garnvinder og kørt på en stor trendmølle med farverne i den rækkefølge, der gav de rigtige striber. Først var der måske en smal lys bane, måske en lidt bredere rustfarvet, så en smal grøn osv.

Når trenden var lavet, skulle den trækkes igennem nogle lidsejler, og så skulle vi børn "flige til".

Dvs. at vi sad på den ene side af skafterne, tog tråden og rakte den frem. Far sad på den anden side med en stor hæklenål, som han stak igennem en lidse, hvorefter han fik fat på tråden. Herefter skulle det rulles på en bom, og var så endelig klar til at blive sat på væven.

Nu var trenden sat på. Så skulle der islæt i. Og spole – det var ingen noget, vi børn kunne!

Der blev vævet i lange baner, men det var begrænset, hvor bredt far kunne væve. Jeg tror næsten ikke, det var mere end 90 cm. Så blev banerne jo syet sammen til tæpper. De første tæpper syede mor selv sammen i hånden, men senere kom de hen til sadelmageren i Norup. Han syede også tæpperne sammen i hånden, men han havde en maskine til at kante dem med.

Vi solgte en del tæpper privat, men rigtig mange blev aftaget af Orientalisk Tæppelager i Odense.

Fabrikken brændte som nævnt i 1937. Far var allerede død i februar 1936. Mor og min bror Oluf drev virksomheden videre. Men så kom branden. Stuehuset blev stående, men hele fabriksbygningen og maskinerne brændte.

I avisen stod bl.a. følgende om branden: "Fabrikant Oluf Kjærbye

er i disse dage ene mand på fabrikken, hvor travlheden først sætter ind senere på året. Han havde om formiddagen sat en maskine i gang, som river klude i stykker og var derefter gået ind for at spise frokost. Da han kom tilbage, stod hele fabriksbygningen i flammer. Otterup Brandvæsen og Falck blev tilkaldt, men der var så mange brandbare sager i den gamle bygning, at det var umuligt at dæmme op for ilden ... det ser ud til, at det er en aksel, der er løbet varm og har antændt."

Tæppefabrikken var underforsikret. Den blev ikke genopført. Samme år, i 1937, blev det hele solgt, og mor flyttede til Odense.

Stadig ligger tæppefabrikens stuehus på adressen Norupvej 5. Huset er helt moderniseret, og ligner ikke mere fabrikant Kjærbyes hus – men huset er dog et minde om en svunden æra, hvor der blev fabrikeret præstegårdstæpper i Otterup.

*Margit Egdal,
bibliotekar og
leder af lokalarkivet i Otterup*

Artiklen har været bragt i "Lokalhistorisk arkiv for Otterup kommune" nr. 4, september 1995.

• * * * •

"Næej", sagde Sofie Sypige, "Jeg er Gruntjaner li'som dom i Ramløse, for alt ded a'ent, hvor man ska' sidde aa sy te' Hedningerne, ded tror jeg int' paa!"

-- Nordsjællandsk skæmtesprog

Philip Sykas (f. 1953 i New York)

Research Fellow ved Manchester Metropolitan University og PhD på en afhandling om *Calico Printing in England with Specific Regard to Manufacturers' Pattern Books*.

Her fortæller han om sine mange omveje til uddannelsen som tekstilkonservator og arbejdet med trykte tekstiler.

*

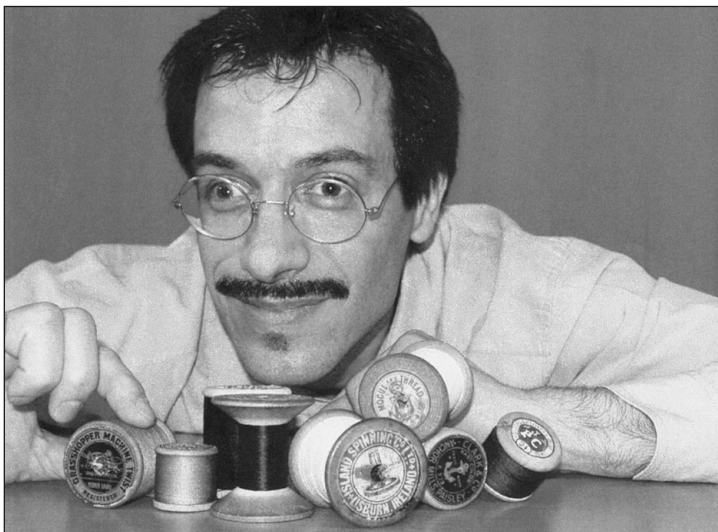
Egentlig har jeg altid interesseret mig for kunst og kunsthåndværk ligesom mange af mine venner gjorde. Det var tegning og grafisk kunst og især teknikkerne jeg dyrkede, men jeg var meget usikker på, hvad jeg ville og tog mange forskellige kurser. Dengang var jeg stadig i USA på State University of N.Y. og drømte om at komme til at arbejde med papirkonservering, men jeg havde to gode lærere (Sheldon & Caroline Keck) der forudså, at jeg med kun ét øje ville få problemer med de specielle mikroskoper man anvender. Derfor foreslog de mig at begynde at arbejde med tekstiler, og så udviklede interessen sig efterhånden. Jeg kom til Syracuse University og startede helt basalt med at lære vævning og følge korte kurser i tekstilkonservering, men også andre fag. Senere arbejdede jeg som volontør med konservering på the State Historical Society i Wisconsin, og gennem deres curator Joan Severa lærte jeg Edward Maeder at kende. Han var uddannet hos Karen Finch på Hampton Court Palace i London, og han var straks klar over, at det var der jeg skulle til for at få min uddannelse.

Jeg arbejdede og spinkede og sparede for at få råd og fik også et stipendie fra den amerikanske regering (National Museum Act) for perioden 1980-83; men da jeg ankom til London med samtlige ejendele i én kuffert – ja, så havde Textile Conservation Centre (TCC) netop fået besked på at sætte undervisningsgebyret op til det tredobbelte, og planen var nær gået i vasken. TCC på Hampton Court samarbejdede med the Courtauld Institute of Art som, mirakuløst nok, havde en administrator, der kunne se det katastrofale i min situation. De betalte for mig.

Endelig kom jeg til Hampton Court, og så begyndte en pragtfuld læretid. Jeg kunne ikke være kommet på noget bedre tidspunkt, for Danielle Bosworth var der stadig som lærer, og vi var alle som én stor familie. Dr. Anthony Smith var netop begyndt at undervise i kemi, og vi fik i det hele taget en alsidig uddannelse. Karen sørgede for, at vi drak te sammen hver dag og snakkede om arbejdet, så problemer blev kvalt før de opstod. Jeg var mest interesseret i teknikker, og mit arbejde med tekstiltryk hænger klart sammen med min tidlige interesse for grafik. Jeg arbejdede også med dragter fra 1700- og 1800-tallet, og det var her interessen for sytrådens udvikling opstod.

Men vi havde det allesammen godt med studiet, og der var ikke mange ledige stunder, for alt var tilrettelagt så man fik mest muligt ud af læretiden og mødte alle de vidende og interessante mennesker, der lagde vejen forbi. Mange gode

*Philip Sykas,
forfatter til "Trå-
den i øjet, noter
til engelsk sy-
tråds historie".*

museumsfolk fra ind- og udland kom som gæstelærere, og vi knyttede fine kontakter og opbyggede et netværk jeg stadig har glæde af.

Med mit Postgraduate Diploma in Textile Conservation i hånden tog jeg tilbage til USA, eftersom jeg kun havde et Student's Visa, og derfra begyndte jeg at søge job i England. Jeg arbejdede en tid på the Textile Conservation Workshop i N.Y. og senere på Los Angeles County Museum of Art med tekstilkonservering, og fik både gode og dårlige erfaringer med offentlige og private samlinger. I 1985 lykkedes det mig at komme til England, hvor jeg har arbejdet på bl.a. Manchester City Art Galleries som konservator og Chertsey Museum som inspektør. Jeg har altid arbejdet med samlinger og udstillinger sideløbende og har rejst en del som kurér.

I 1994 blev jeg ansat ved Manchester Metropolitan University, hvor jeg nu er Research Fellow og

forestår de omfattende arkiver af især prøvebøger. Kontrakten med universitetet løber også kun for nogle år ad gangen, og jeg har flere projekter løbende.

I øjeblikket arbejder jeg for G. P. & J. Baker, der har fremstillet trykte stoffer i mere end 100 år og gennem opkøb og sammenlægninger er kommet i besiddelse af en meget stor prøvesamling. Der har været mange andre tekstilfabrikker i England, hvis arkiver jeg prøver at få bevaret og gjort opmærksom på som den guldgrube af informationer de udgør. Det der harmer mig mest, er når man splitter arkiver og kasserer eller – værst af alt – slagter mønsterbøger for at hænge prøver op på væggen som dekoration, for så er det først helt umuligt at datere, katalogisere og sætte ind i en historisk kontekst. Så kan man ikke bruge dem til noget som helst.

*Fortalt til
Lone de Hemmer Egeberg*

TENENs tur til det sydøstlige Skåne den 4. 8. 2002

Damaskvævning i Skåne

Efter ca. en times køretur gennem et dejligt svensk sommerlandskab, ankom vi til Dahlåkra Damastväveri, hvor Gunell og Sven-Erik Martinsson ønskede os velkommen med en lille velkomstdrik. Gunell fortalte om atelieret og hendes væve og vævning af damask. Indenfor i den gamle bygning, som er en typisk gammel skånsk gård (den er gået i arv i fem generationer) så vi tre væve og mange skønne stykker håndvævet damask.

Gunell væver samtidig på 4 forskellige væve, 3 i atelier og 1 i Melby skole i Kivik. En af vævene er en trækvæv, den anden en harniskvæv og den sidste er en blanding af de to typer. Ens for alle damask vævemetoder er at de to skel, mønsterskellet (træk og/eller harnisk) og grundbindingsskellet (kontramarch) arbejder sammen. Når det

te sker, opstår der et blankt og et mat mønster, som er typisk for damask.

Det tager 300 timer for opsætning af trækvæve og harniskvæv og 350 timer for opsætning af den store væv. Hun fortalte os meget mere om vævene og sit arbejde med dem. Til allersidst kom det mest imponerende af alt: Gunell havde lært sig selv at væve den flotte hørdamask.

Gunell fortalte os en lille historie om engang hun skulle udstille sine ting i München, hvor hun opdagede, at de i programmet havde skrevet at man kunne købe sådan nogle fine håndvævede stykker i Sydsverige. Hun måtte fortælle dem at det eneste sted man lavede dem var i Dahlåkra Damastväveri. De kan også købes hos Konsthandsverksgruppen KAOS i Mellby Skole.

Jean Bonfils

Gunell Martinsson ved én af sine væve i Dahlåkra Damastväveri.

Textilt Hantverk, Kerstin Rosengren Design i Sövdeborg

Kerstin Rosengrens mand fortalte os levende om strikkemaskinens historie: Opfundet i England i 1590-erne af William Lee, hvis kæreste altid strikkede. Opfindelsen vandt udbredelse over hele Europa.

I 1703 kom strikkemaskinen til Sverige. Her udvikledes maskinen yderligere for i 1910 at udvikle slæde omgangstæller og mønstre på

kort, som blev isat maskinen, som så kunne aflæses.

En sådan maskine kostede så meget som en halv årsløn for en mandlig industriarbejder.

Der var en del hjemmestrikkersker af blandt andet strømper. De aftalte så med ejeren af maskinen, hvor mange par strømper de skulle levere. Der skulle strikkes mange før maskinen var betalt.

Foruden strikkemaskinerne var der mulighed for at se / handle Kerstin Rosengrens Design

Kerstin Rosengrens mand fortalte os levende om strikkemaskinens historie. Vi kunne se og handle hendes design-strik med mønstre fra skånsk 16-, 17- og 1800-tal.

Lilla Rödde Museum i Blentarp

Vi blev modtaget af Inger Blenon som var frivillig medarbejder på museet.

I gangen hænger søstrene Anna og Hannahs frakker. Inde i stuen oplever vi sofa og stolebetræk smukt flamskvævet. Der er dækket op til middag. På gulvet ligger ligeledes hjemmevævede kludetæpper.

Flere steder i stuerne hænger der vævede stykker i munkebælte teknik. Gardinerne i storstuen har en fin stoppehulsøm i forkanten. Holderen om gardinet er lavet med knaphulssting. Den bageste stues gardin er i enkel vævebredde afsluttet med en smuk trendfletning.

Gården har været i samme slægt i flere århundreder, senest var det Hannah Pärsdotter (1868–1914) og Pär Jönssons døtre Anna (1892–1953) og Hannah (1896–1985) som forblev på gården hele deres liv. Efter moderens død i 1914 drog de omsorg for faderen og gik fuldt ind i husførelse og drift. Den sidst levende datter Hannah levede til 1985 og hun efterlod gården til en hjælpsom nabo Lennart Vedel Skurup (1919–1999), og intet gik til slægten. Denne mand har haft så meget veneration for gård og indbo, at den skal forblive som den er. I januar 1996 overtog Färs Herreds Hembygdsforening gården som nu er museum.

I gårdens have sad vi og nød roen, solvarmen og vores medbragte kaffe / te før bilerne igen fyldtes for at køre hjem efter en indholdsrig dag.

Tak til arrangørerne.

Anny Vad Petersen

Skåneturen bød også på besøg i Ystad Museum, hvis skuffer på tekstil-hemsen var genstand for stor interesse.

Under hemsen var udstillet en brudekrone fra 1600-tallet. Brudefiguren, som bar kronen var klædt i en kopi af en skånsk bryllupsdragt fra 1592.

Bøger:

Bokförlaget Signum (Box 1135, SE-221 04 Lund; info@signumbok.se) meddeler at følgende bøger stadig kan fås:

Jan Brunius m.fl.: *Svenska textilier 1890-1990*. 1994. 440 sider, 600 illustrationer i farver. ISBN 91-87896-19-2. Direkte fra forlaget 575 SEK.

Et pragtværk skrevet af eksperterne Jan Brunius, Sofia Danielson, Anne-Marie Ericsson, Britta Hammar, Barbro Hovstadius, Mar-

*Kvinde i Vietnam – Sandra Ikse 1975.
Fra kapitel om tekstil og politik.*

gareta Ridderstedt og Mailis Stensman.

Ren lystlæsning akkompagneret af fantastiske billeder med alle nødvendige informationer. Grundforskning danner basis for de historiske skildringer blandet med korte, givende portrætter af de kvinder, der har gjort en særlig indsats. Vekselvirkningen mellem tradition og fornyelse, husflid og kunstindustri, kunst og håndværk spændes ud og gennemsyres en for billedlig behandling af epokerne. Udførligt register samt litteraturhenvisninger.

Kristina Wängberg-Eriksson: *Pepis flora: Josef Frank som mönsterkonstnär*. 1998. 156 sider, rigt illustreret i farver. ISBN 91-87896-35-4. Direkte fra forlaget 305 SEK.

Stockholmsfarere vil kunne huske Josef Franks trykte stoffer fra forretningen Svenskt Tenn på Strandvägen. Udlandet kender ham fra mønstrene til Wiener Werkstätte og Baker's i England, nogle af dem så gode at man nu vil genoptrykke dem. Herhjemme er han ikke særlig kendt, men vi har muligheden for at træde ind i hans verden gennem denne overvældende smukke bog om hans kraftfulde, stiliserede mønstre, der chokerede 1930'ernes funktionalister. Et paradys på jord er hans farvestærke, rige produktion af kretonner, og her sættes de ind i de trykte tekstilers historie, hans inspiration og selvstændige udformning af motiver foldes ud. Som alt hvad denne østrigske arkitekt frembragte er de af høj kunstnerisk kvalitet og blev

Hjärtblad. Josef Frank 1942.

HAANDARBEJDETS FREMME,
Årets Korssting 2003 Design: Ellen
Marie Rodil, Udgivet af Foreningen
Haandarbejdets Fremme ISBN: 87-
87115-21-2 Spiralryg. 20x21 cm.
Upagineret.

Traditionen tro er Årets Korssting klar for de flittige. Korsstingene er den klassiske broderiform. For hver måned er der to sider, den ene med månedens motiv af frugter, grønt eller blomster, og den anden med akvareller, som giver idéer til at anvende motiverne. TENEN's læsere vil bemærke et

Internet:

Dragter i Danmark. Danske museers Dragtpuljes knude med dragtsamlinger, udstillinger og litteratur – <http://www.dragt.dk>

en vigtig inspirationskilde for andre.

Agnes Branting & Andreas Lindblom: *Medeltida vävnader och broderier i Sverige*. 560 sider, rigt illustreret. Direkte fra forlaget 595 SEK.

Dette klassiske værk fra 1928-29 har længe været uopdriveligt, men er nu genudgivet i faksimile med nyt forord og indledning af Margareta Nockert. Teksten om Sveriges rige skat af indenlandske og importerede middelaldertekstiler er stadig stort set gyldig, og plancherne giver et fint overblik.

Lone de Hemmer Egeberg

par forklæder, i juni barneforklædet som spencer med bindebånd i siderne, i oktober smækforklædet til de voksne. Mon ikke forklædet er på vej ind i vores tilværelse igen. Efter kalenderbladene følger vejledning på stingene, for der er ikke blot tale om korsstingene, men også om en række forskellige talte sting samt 5 stings hedebotak! Teksten er overalt på dansk og sideløbende på engelsk og tysk, så bogen kan bruges til gave, også til venner udenlands.

Hanne Frøsig Dalgaard

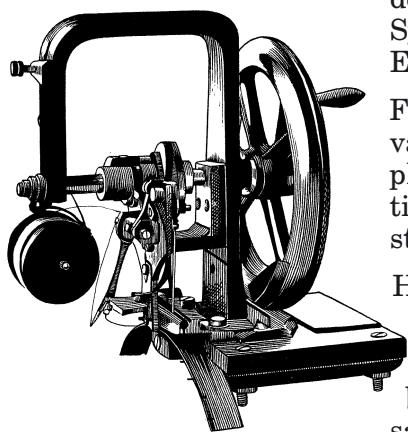
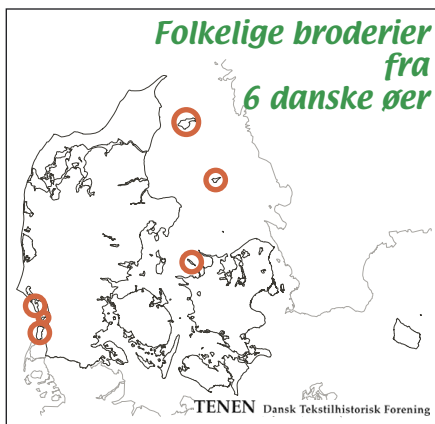
Bettinas hæklehjørne med et stort udvalg af opskrifter, hvoraf mange er oversat fra amerikansk – <http://www.loehmann.dk/haekling>

Et særligt medlemstilbud - julen 2002

TENEN udgiver sidst på året 2002 en CD-rom med billeder og tekst fra lysbilledserien "Danmarks folkelige Broderier XIII".

De efterhånden gamle lysbilleder er ikke, hvad de har været! - - - Som et forsøg er én af serierne nu skannet så billederne har kunnet "restaureres digitalt". CD-rom'en er lavet så den kan bruges på nyere computere, hvad enten de er af typen Macintosh, Linux, Windows eller Unix, og der skal ikke installeres specielle programmer.

CD-rom'en tilbydes foreningens medlemmer til en særlig "jule"-introduktionspris, og vi håber, at den kommer til salg i en del museumsbutikker med en forventet udsalgspris omkring 125 kr.

Ligeledes sidst på året 2002 udgiver TENEN et hæfte med "Sytrådens historie", der er skrevet (på engelsk) af Philip A Sykas og oversat af Lone de Hemmer Egeberg.

Fem afsnit med tilhørende noter har været bragt her i bladet og i hæftet suppleres med flere "trådender" og illustrationer samt en omfattende litteraturliste.

Hæftet bliver på godt 40 sider i A5-format. Illustrationerne er sort/hvide.

Hæftet med "Sytrådens historie" tilbydes foreningens medlemmer til en særlig "jule"-introduktionspris, og vi håber, at den kommer til salg i en del museumsbutikker med en forventet udsalgspris omkring 75 kr.

Medlemspris i december 2002 samt januar og februar 2003 vil være 150 kr. et eksemplar af hver af de to jule-udgivelser inklusive forsendelse. Enkeltvis og med forsendelse vil medlemsprisen være henholdsvis 110 kr. for CD-rom'en og 60 kr. for hæftet.

medlems-
tilbud

Betaling med check eller kontanter samtidig med bestilling skal ske til foreningens formand:

*Annet Laursen Skjelsager,
Dorthesvej 2, 3520 Farum, telefon 44 95 05 55.*

Oplys venligst medlemsnummeret – indgår i adresseringen bag på bladet.

ARRANGEMENTS- OG UDSILLINGSKALENDER

TENEN inviterer: *Bytur i København*

Lørdag den 16 november 2002 kl. 13 i Badstuestræde 16, kld., 1209 København K. Se invitation på side 20 i dette blad

Dansk Landbrugsmuseum, Gl. Estrup:

QuilteQunstnerne. Til 15.12.2002.

Adr.: Randersvej 4, 8963 Auning.

Stokværket, Kunstnernes Hus:

Beklædning i skind og valket strik af designerne Hanne Knold Erbak og Jane Hylleborg. Til 29.11.2002.

Adr.: Smedetorvet 3, 8700 Horsens.

Silkeborg Kunstmuseum:

Inge Bjørn – vævninger. Til 30.12.2002.

Adr.: Gudenåvej 7-9, 8600 Silkeborg.

Kulturcenter Tuskær:

Fragmenter af Tuskærs dagbog. 12 danske vævere samt Tuskærs samling af Kuba-tekstiler. Til 11.11.2002.

Adr.: Tuskærvej, 7620 Lemvig.

Textilforum:

Olmerdugsdyner fra museets samlinger. Til 4.11.2002. En del fortsætter.

Bademode 1900-1990. Museets samling af unikke badedragter. Til 15.11.

Tøj over tøj. Foreningen Netmaskerne samt Marianne Isager og Jytte Slente: Kapper, ponchoer og slag. Til 24.11.2002.

Embroidery Mail. Jytte Harboesgaard og Debra Virgins broderede korrespondance. 9.11.2002– 5.1.2003.

Pejling af en ny tid. Stoftrykker- og Væverlaugets censurerede medlemsudstilling år 2002. 30.11.2002 – 5.1.2003.

The fiber as Art Collection. 100 miniaturearbejder af 100 japanske tekstilkunstnere. Til 2.3.2003.

Adr.: Vestergade 20, 7400 Herning.

Egtved Egnsmuseum:

Broderi på mange måder – Broderi 2002. Rum, symiljøer og broderier 1600-2000. Til 15.11.2002.

Adr.: Grindstedvej 30, 7184 Vandel.

Toldboden i Kerteminde:

Pejling af en ny tid. Stoftrykker- og Væverlaugets censurerede medlemsudstilling år 2002. Til – 24.11.2002.

Adr.: Strandgade 3, 5300 Kerteminde.

Kunstmuseet Køge Skitsesamling:

Kartoner og skitser til Dronningens gobeliner på Christiansborg.

Adr.: Nørregade 29, 4600 Køge.

Korsør By- og Overfartsmuseum:

Dragt- og tekstiludstilling – fra Danmark og Japan. Til 17.11.2002.

Adr.: Fæstningen, Søbatteriet, 4220 Korsør.

Skovhuset ved Søndersø:

Pejling af en ny tid. Stoftrykker- og Væverlaugets censurerede medlemsudstilling år 2002. 11.1 – 23.2.2003.

Adr.: Ballerupvej 60, 3500 Værløse.

Louisiana Museum for Moderne Kunst:

Arne Jacobsen *Absolut Moderne*. Viser bl.a. hans tekstiler og forlæg til disse. Til 12.1.2003.

Adr.: 3050 Humlebæk.

Greve Museum:

Broderede bibelske sentenser. Til 31.12.2002.

Tidens kvinder ... og deres tøj fra det forrige århundrede. Til 26.1.2003

Bækgårdsvej 9, 2670 Greve.

Kunstindustrimuseet:

Boligtekstiler. Til 17.11.2002.

Adr.: Bredgade 68, 1260 København K.

Rundetaarn:

Lise Warburg – et dansk gobelinværksted i det 20. århundrede 1962 – 2002. 1.2. – 16.3.2003

Adr.: Købmagergade 52 A, 1150 København K.

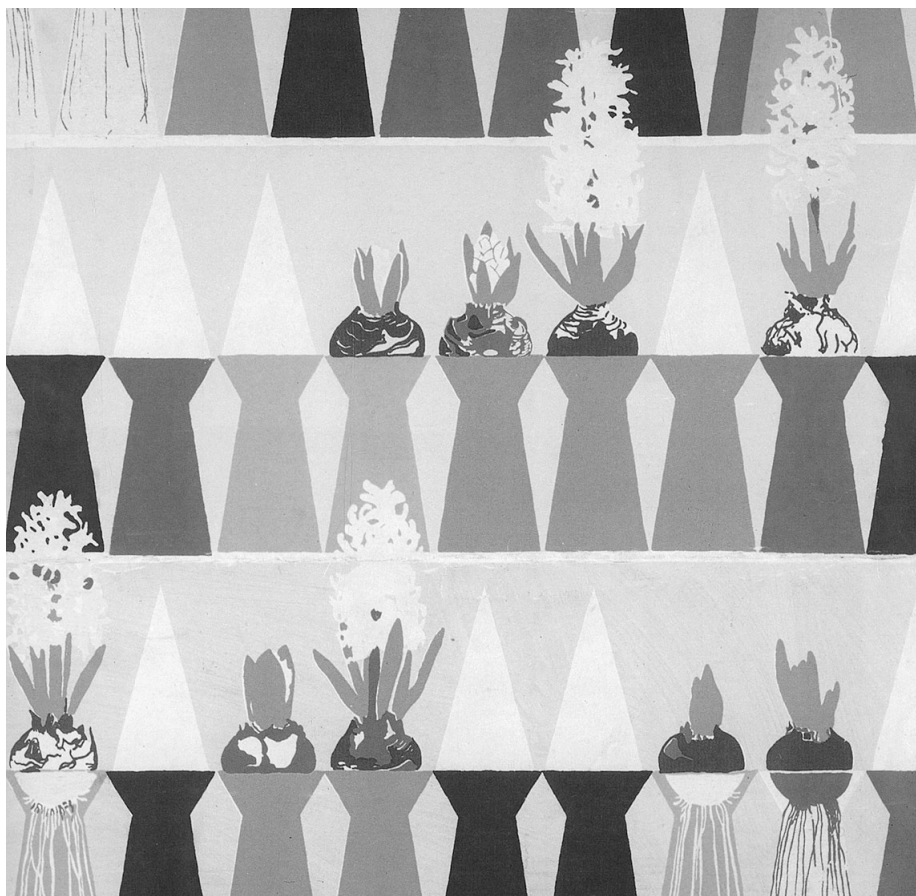
TENENs kalender udarbejdes på grundlag af arrangementer i *KultuNaut* – Den Elektroniske Kulturkalender. Yderligere oplysninger samt illustrationer modtages gerne direkte fra arrangører og deltagere. Deadline for korte meddelelser er ca. to uger før bladet udkommer. Send oplysningerne til Lone de Hemmer Egeberg, som koordinerer listen.

Telefonliste for TENENs bestyrelse mv.

<i>navn</i>	<i>adresse</i>	<i>telefon / ePost</i>	<i>hverv</i>
Annet Laursen Skjelsager	Dorthesvej 2 3520 Farum	44 95 05 55 <i>silke-annet@detail.dk</i>	formand
Lone de Hemmer Egeberg	Gærdet 12 3460 Birkerød	45 81 15 97 <i>vdblom@worldonline.dk</i>	næstformand + redaktion
Anni Mejdahl	Nibsbjergvej 10 7500 Holstebro	97 42 37 86	kasserer
Lis Slottved	Hjarupvej 10 6200 Aabenraa	74 63 03 50 <i>slottved@privat.dk</i>	sekretær
Bent Bille	Langgade 44, Flemløse 5620 Glamsbjerg	64 72 15 65 <i>familien.bille@get2net.dk</i>	bestyrelse
Hanne Frøsig Dalgaard	Bredebovej 33, 6.tv 2800 Lyngby	45 88 32 67 <i>hfd@vip.cybercity.dk</i>	redaktion
Vibeke Lilbæk	Kollerødvej 39 3450 Allerød	48 17 16 47 <i>vofl@get2net.dk</i>	redaktion
Anne-Marie Keblov Bernsted	Kildevældsgade 87, 2.tv 2100 københavn Ø.	39 20 48 81	suppleant
Jytte Harboesgaard	Frederiksberg Allé 78 1820 Frederiksberg C	33 21 14 81	suppleant
Margit Ambeck	Lyshøjgårdsvej 87, 1.th 2500 Valby	36 30 61 50	suppleant
Lucie Borgsmidt- Hansen	Broholms Allé 28 2920 Charlottenlund	39 64 31 85	revisor
Susanne Nielsen	Sasserød 16 5462 Morud	64 83 11 26	korrektur, forklæder
Frits Lilbæk	Kollerødvej 39 3450 Allerød	48 17 16 47 <i>vofl@get2net.dk</i>	redaktion

Dette blad er nummer 50 af dem alle ...

- **med ekstra mange sider og**
- **et særligt medlemstilbud !**

Arne Jacobsens tekstiler

Arkitekten Arne Jacobsen er kendt for at gennemarbejde sine store opgaver i alle detaljer inklusive inventar helt ned til spisebestikket. Mindre kendt er det, at han også arbejdede med stoftryk. Det var under besættelsen, mens han med sin anden kone opholdt sig i Sverige og ikke havde store byggeopgaver, at han begyndte at lave udkast til tekstilmønstre, som var beslægtet med de gentagne mønstre i hans bebyggelser. Jonna Jacobsen var uddannet kunsthåndværker og omsatte tegninger og gouacher til silketryk. Udstillingen Arne Jacobsen ABSOLUT MODERNE kan ses på Louisiana til 12.1.2003. Billedet ovenfor: Forlæg til gouache til tekstilet Hyacint fra 1940'erne.

Lone de Hemmer Egeberg